

HET VOORDEEL,

HETWELK DE FRIEZEN TROKKEN UIT DE OVERHEERSCHING

VAN

ALBRECHT VAN SAXEN,

(Voorgedragen in de 40ste Vergadering van het Friesch Ge-
nootschap van Geschied-, Oudheid en Taalkunde,
den 4 October 1841.)

DOOR

J. D. ANHRINGA.

Geachte Medeleden! Mijne Heeren!

Ofschoon wel niet alles, wat ons, ieder in zijne be-
trekking afzonderlijk, of gezamenlijk als Leden van een
grooter geheel, gebeurt, dadelijk wordt opgehelderd, en wy
niet altijd de reden ontwaren, waarom het zoo en niet
anders gebeuren moest; ofschoon veel van het tegenwoordig
voorvallende eerst later by onze nakomelingen opgelost zal
worden, en wy dat, wat ons persoonlijk betreft, in een
leven na dit leven helderder zullen inzien en van de nut-
tigheid er van zullen overtuigd worden; nogthands zal het
wel eene waarheid zijn, die niet te ontkennen is, en
waarin wy by het toenemen der jaren door de ondervin-
ding meer en meer worden bevestigd, dat datgeen, wat
den mensch ongeluk toeschijnt te zijn, niet altijd ongeluk
genoemd moet worden, althands niet dan, wanneer de ge-
volgen daarvan hem kenbaar geworden zijn.

Ook de Geschiedenis, de boodschapster van de oudheid, die het licht der waarheid is, leert ons dit in het verhaal van welk volk ook, en duidelijk in de verkondiging van de lotgevallen des volks, van hetwelk wy ons verheugen afstammelingen te zijn.

Onze Voorvaderen, de *Friezen*, waren ten allen tijde naijverig op hunne vryheid. Of het de ware vryheid was, die zy beoogden? Mijne Heeren! reeds tweemalen heb ik van dit spreekgestoelte, door mannen, wier werk, — het is zonder vleiery gezegd, — ik verre boven het mijne stel, deze vraag ontkennend hooren beantwoorden. Ik zal hier geenzins met mijne geringe krachten het ondernemen, om de ontkennende beantwoording van deze vraag te trachten te ontzenuwen, maar eerder in zoo verre aan deze oplossing mijn zegel hangen, van te zeggen, dat onze Vaderen niet altijd de *ware* vryheid bedoelden, evenmin als het in latere tijden geheel zuiver was met de drijfveeren der gezamentlijke *Nederlanders* by hunne afschudding van het *Spaansche* juk. Het streven in het laatst der voorgaande eeuw naar vryheid, door de *Franschen*, wier denkbeelden toenmaals geheel *Europa* overwaaiden, niet alleen, maar zelfs op een ander werelddeel zich planteden en vruchten droegen, was ook wel niet zoo rein wijsgeerig, evenmin als het vryheidkraaien onzer voormalige broeders, voor een tiental jaren. En wat zullen wy zeggen van onze tegenwoordige menschen? Hebben zy de *ware* vryheid op het oog? Vergeeft het my, Mijne Heeren! als ik voor my er aan twijfel.

Dan hoe men er ook over denken moge, naar hunne denkbeelden ten minste waren onze *Friesche* Voorouders altijd naijverig op de vryheid. Deze was hun grootste goed. Haar te verliezen, dien ten gevolge voor hen het grievendst leed. Voor het behoud van haar hadden zy hun leven veil. Dat evenwel dit verlies hun ten goede gedyde, al-

thands hun zoo kwaad niet was, als zy meenden, zal ik pogen met Ulieden te overdenken in dit uur, waarin Gy my vergunt tot U te spreken. Mag ik by deze onverdiende eere nog Uwe toegevende aandacht erlangen, dan zal ik my ten hoogste verplicht rekenen.

Het voordeel, hetwelk de Friezen trokken uit de overheersching van ALBRECHT van Saxen, zal het onderwerp mijner rede zijn.

De geschiedschrijver SCHOTANUS, in zijne Inleiding voor het 13de boek der *Geschiedenissen van Friesland*, verdeelt het verhaal van de lotgevallen van dat land, weleer een uitgestrekt rijk, doch reeds toen, gelijk thands in onderscheidene gedeelten gesplitst, welke niet allen onder hetzelfde gebied gebleven zijn, doch waarvan een groot gedeelte het tegenwoordig koninkrijk der *Nederlanden* voor het meerendeel uitmaakt, en andere deelen tot naburige rijken, *Pruïssen, Denemarken, Hanover*, behooren, waarvan een klein gedeelte den alouden naam, de overblijfselen van deszelfs taal, en veel van het eigenaartig karakter heeft behouden; die geschiedschrijver verdeelt de gebeurtenissen van dat land niet ten onrechte in die van het *oude Friesland*, voor de regering van den Hertog ALBRECHT van *Saxen*, in die van het *verheerde Friesland*, ten tijde van de *Saxische en Bourgondische Vorsten*, en in die van het *vrye Friesland*, sedert de verbrijzeling van de slavenketenen des *Spaanschen* geweldenaars. De Heer VAN HALMAEL, in zijn *Kort overzicht over Frieslands geschiedenis* (1), scheidt het eerste tijdvak van SCHOTANUS in twee deelen, namelijk: het *fabelachtige* en het *vrye*, behoudt de benaming van het tweede, by hem het derde, en noemt het

(1) *Friesch Jierboekjen.*

derde, by hem het vierde, het *Stadhouderlijke Friesland*; terwijl hy de voorvallen van den lateren tijd, als een vijfde tijdvak, met den naam van het *nieuwere Friesland* bestempelt.

Beiden komen derhalve daarin overeen, dat zy den tijd, dien *Friesland* van het jaar 1498 af, toen ALBRECHT, Hertog van *Saxen*, over dit land het gebied voerde, tot aan het jaar 1584 toe, als *Friesland* met de andere gewesten, de *vereenigde Nederlanden* uitmakende, PHILIPPUS II, Koning van *Spanje*, als hunnen heer afzwoeren, het *overheerde Friesland* noemen.

Te recht klaagden daarom onze Voorouders van die dagen over het gemis van hun dierbaarst goed, de *vryheid*, te recht deden zy al hun best, om die ondragelijke last van hunne halzen af te schuiven, te recht mochten zy zeggen tot hunnen Overheerscher, gelijk JOSEPH tot zijne broederen zeide: *Gylieden hebt het ten kwade gedacht*; maar niet minder juist konden hunne nakomelingen in het volgende tijdperk, kunnen wy nog op den huidigen dag er byvoegen: *God heeft het ten goede gedacht!*

Want het verliezen van de toenmalige, zoo hoog geschatte, zoo innig geliefde en zoo diep betreurde *vryheid*, was de grondslag, die niet verwrikt kon worden, van eene toekomstige, veel hooger te waardeeren, veel inniger te beminnen, en met vreugdekreeten toe te juichen *vryheid*.

De grondslag toch, waarop de latere, betere *vryheid* werd opgebouwd, en, ik durf het met volle overtuiging zeggen, nog berust, was, de *verdrijving van kwaadwillige vyanden*, was de *orde en regelmaat van bestuur* en het daaruit *voor ieder voortspruitend ongestoorde genot van zijne bezittingen*. Deze grondslag onzer *vryheid*, benevens eene *betere beveiliging tegen de zee*, en *vermeerdering van vruchtbare landeryen*, meenen wy het voordeel te

mogen noemen, *hetwelk de Friezen trokken uit de overheersching van ALBRECHT van Saxen*. Veroorlooft my, Mijne Heeren! dit voor Ulieden een weinig nader te ont-wikkelen.

Uit hetgeen ik alrede tot U gesproken heb, zal het, mijns oordeels, genoegzaam blijken, wat ik verlang, dat door het woord *voordeel* worde verstaan, en hoe ik daar geenzins mede bedoele, dat, wat de staatkundigen van den tegenwoordigen tijd, althands zy, die de daden van bestuurders en staatslieden berispen en hun lessen voor-schrijven, zoo ik my niet geheel en al bedriege, voor het hoogste *belang*, voor den *zenuw* van den staat houden, en hetgeen zy in alle beraadslagingen en ondernemingen op den voorgrond willen gesteld hebben, het *geldelijk be-lang* namelijk.

Veel vermogend, ik beken het, (een dichter zou hier misschien in verrukking van geest *alvermogend* zeggen,) veel vermogend was reeds voor langen tijd het geld, en het wordt het hoe langer hoe meer. Maar moet men met den maatstaf van het geld alleen alles afmeten? Is de hoogste bestemming der menschen op dit benedenrond, om in al-les *kooplieden* te zijn, die alleen winst en verlies van pen-ningen voor oogen hebben, en by wie een batig slot van rekening het eenig doel der bemoeiingen is? En moet de bestuurder van een land, even als een vader van zijn ge-zin, slechts beoordeeld worden naar het grooter of kleiner getal van zilveren of gouden schijven, dat er by het einde van zijn bestier voorhanden is, en is een te kort in de kas genoegzaam, om alle zijne vroegere daden te verdon-keren, ja geheel te doen verdwijnen? In eene vergade-ring als deze, uit mannen bestaande, die hooger doel be-oogen, dan tijdelijk belang alleen, zal ik deze vragen niet behoeven te beantwoorden; hun zal het genoegzaam zijn, en zy zullen met algemeene stemmen my bijvallen,

wanneer ik door *voordeel* hier wensch verstaan te hebben, *het waarachtig, onbezwaakte nut, dat de mensch niet zoo zeer naar het lichaam erlangt, als wel naar zijn meer verheven deel, de ziel.* Een voordeel, dat hem doet toenemen in kennis en in deugd, hetwelk het doel is van ons bestaan op aarde, de oefenschool voor een volgend leven.

Vraagt gy, Mijne Heeren! of de bedoelingen van ALBRECHT van *Saxen* zoo zuiver waren? Gantsch niet; ALBRECHT trachtte voor het geld, dat hem en wegens gedane voorschotten en uit hoofde van bewezen diensten van zijnen oom, den overledenen Keizer FREDERIK den III, van den tegenwoordigen Keizer MAXIMILIAAN en diens zoon PHILIPS, Hertog van *Bourgondie*, toekwam, eene groote aanwinst in rijke landen aan zijn gebied toe te voegen; ALBRECHT vuurde den reeds in lichter laaie staanden twistgloed tusschen de *Friezen* aan; hy ondersteunde, even als vroeger de Koningen der *Perzen*, even als de *Macedonische* PHILIPPUS met de *Grieken* dede, de zwakste der partyen of heimelijk of meer openlijk, ja hielp soms beide, en *Schieringers* en *Vetkoopers* te gelijk; ALBRECHT, nadat hy door dergelijke, gantsch niet altijd geoorloofde praktijken, ten laatste de onderliggende party zoo verre gebracht hadde, dat zy hem als Heer aangenomen en in het land ingehaald hadden, zocht ook door meerdere schatting te erlangen, dan waaromtrent hy met hen, die hem genoodigd hadden, overeen gekomen was, zijne beurs te stijven. Iets, hetwelk na zijn vertrek door zijnen zoon HENDRIK te onbesuisd werd ter hand genomen, hetgeen dezen duur te staan kwam; en door zijnen oudsten zoon GEORGE, hoewel met meer beleid en onder betere voorzichtigheidsmaatregelen daargesteld, nadat de gemoederen door het machtbetoon van den vader bevreesd geworden waren, zoodanig blijkbaar werd, dat deze zich toch

eindelijk van de heerschappy over *Friesland* moest ontdoen.

Dat ook de oogmerken onzer Vaderen niet zoo onbesmet waren, blijkt genoegzaam daaruit, dat zy door haat en nijd en partygeest zich zoo verre lieten ver voeren, dat zy het edelste, hetwelk zy bezaten, hunne onafhankelijkheid, prijs gaven voor de voldoening aan die verfoeilijke driften, en naderhand niets deden, dan klagen en jammeren over de vele belastingen en schattingen, die zy op te brengen en te betalen, en over de harde en wreede behandeling, die zy te dulden hadden.

Mijne Heeren! ALBRECHT en zijne zonen, HENDRIK en GEORGE, de *Schieringers* en *Vetkoopers* van den toenmaligen tijd, waren menschen, en dit zy genoeg gezegd, om ons te overtuigen, dat, schoon zy dan ook naar de volmaaktheid, een ieder op zijne wijze, mogen gestreefd hebben, zy er toch nog verre van daan waren. En hier zoude men kunnen vragen, hetgeen ik my geenzins onderwinden zal te beantwoorden, of wy, die drie eeuwen later leven, en hunne fouten, die ons de Geschiedenis, de leermeesteres des levens, als met den vinger aanwijst, voor oogen hebben, of wy veel nader aan de volmaaktheid gekomen zijn?

Dan dat wy verder gaan! Ik zeide, en dit was het eerste voordeel, hetwelk de overheersching van ALBRECHT van *Saxen* aan *Friesland* heeft aangebracht, dat zy de oorzaak was der verdrijving van kwaadwillige vyanden.

De partywoede tusschen *Vetkoopers* en *Schieringers* steeg, met het ten einde spoeden der vijftiende eeuw, telkens hooger en hooger, en was reeds zoo steil opgeklommen, dat men tot het inderdaad te ver afschuwen denkbeeld meer en meer naderde, om alles voor geoorloofd te houden, wat dienstig konde zijn, om der tegenparty te benadeelen. Onmiddelijk in de nabijheid van het land be-

vond zich eene welvarende en machtige stad, wier inwoners, of misschien moet ik zeggen, wier beheerschers vlamden, om *Friesland* onder hun geweld te krijgen, ja mag men onze Geschiedschrijvers van die tijden gelooven, alle moeite aanwendden by Keizer MAXIMILIAAN, hetgeen zy waarschijnlijk reeds gedeeltelijk door omkoopingen van ahangelingen van den Keizer verkregen, dat hun *Friesland* als een leen werd toegezegd. Zy, de *Groningers*, onderling een verbond gemaakt hebbende, heulden met de *Vetkoopers*, tot welke *Leeuwarden* in het eerst wel niet behoorde, maar naderhand overging, hetgeen de *Schieringers* toenmaals als hunnen ondergang beschouwden, en de *Vetkoopers* heulden met de *Groningers*. Zy verbraken wel eens hunne verbindtenis, doch vereenigden zich weder om de *Schieringers* te beschadigen, te verwinnen, te vernietigen. Te dikmaals, helaas! vatteden de verschillende partyen de wapenen tegen elkander op, in welken strijd de verbondenen gewoonlijk de machtigsten waren en de overhand over hunne tegenparty behielden, aan welke zy dan hatelijke voorwaarden voorschreven, die met de vryheid niet overeenkomstig waren. Dit was geen middel om de onderlinge veede te verminderen, maar veeleer om dezelve te vergrooten, en te recht noemen onze Geschiedschrijvers deze vereeniging van *Vetkoopers* met *Groningers* het begin der ellenden, die daarna het Vaderland troffen. Want de *Schieringers*, om tegen de gehate overmacht bestand te zijn, zochten hulp buiten 'slands, nu eens by den Graaf van *Holland*, PHILIPPUS Hertog van *Bourgondie*, dan eens by, zoo niet den grootsten, althands eenen der grootste krijgers zijner eeuw, den Hertog ALBRECHT van *Saxen*, tot dat het in het laatst der vijftiende eeuw den *Schieringers* en ALBRECHT gelukte over de *Vetkoopers* en *Groningers* de bovenhand te verkrijgen, en ALBRECHT voet in het land kreeg. De redenen, waarom de *Schieringers* tot dezen uiter-

sten stap kwamen, geven zy op als voornamentlijk daarin bestaande, om van de macht der *Groningers*, welke zy hateden, en waaronder zy anders vervallen zouden, te geraken, en, om tevens goede bestelling van recht, wetten en policie te bekomen⁽²⁾. Door dien nu ALBRECHT geene heeren nevens zich duldde, en door den Keizer tot erfelijken Gouverneur was aangesteld, niet alleen van *Oostergoo*, *Westergoo* en *Zevenwolden*, maar ook van *Groningen* en *Ommelanden*, *Ditmarschen*, *Strandfriezen*, *Wirsters* en *Stellingwerf*, hield hy zoo wel de *Groningers* als de *Friezen* voor zijne wettige onderdanen, en trachtte allen, die zich tegen hem verzetteden of hem niet gehoorzamen wilden, door geweld van wapenen tot gehoorzaamheid te noodzaken. Het natuurlijk gevolg hiervan was, dat de macht der *Groningers*, die zy reeds te veel over een groot gedeelte der *Friezen* verkregen hadden, gefnuikt werd, nademaal aan het verbond tusschen hen en de *Vetkoopers* nu geheel de bodem was ingeslagen. Eene macht, die zy door den loop der gebeurtenissen nimmer weder hebben mogen verwerven. Met recht moet men dit een *voordeel*, ja een *groot voordeel* noemen, want is alle overheersching voor een edelaartig gemoed onverdragelijk, zy is het te eerder, wanneer de overheerscher in geenen deele boven den overheerschte te noemen, ja hem geheel gelijk te stellen is.

Ik noemde de *Groningers* van die dagen der *Friezen kwaadwillige vyanden*. Ik deed dit geheel en alleen op het gezach van diegenen onzer Voorouders, welke de gebeurtenissen, toen voorgevallen, hebben te boek gesteld en wier geschriften my tot inlichting en leidraad hebben verstrekt. Sedert dien tijd zijn er meer dan drie eeuwen verloop en de nakomelingen van die *Groningers* zijn met

(2) WINS., 350.

de nakomelingen van die *Friezen* zoodanig vermengd geworden, dat het dwaas zou zijn nog dezelfde denkbeelden omtrent de beide volken te koesteren, neen, veel liever willen wy de goeden van beiden beminnen, en de kwaden van beiden verachten.

Ook *orde en regelmaat van bestuur*, en het daaruit voor een ieder voortspruitend *ongestoorde genot van zijne bezittingen*, was een gevolg van de overheersching des *Saxischen Hertogs*.

Wanneer ALBRECHT dan nu de *Friezen* aan zijn gebied had toegevoegd, en hy deze vergrooting van land en vermeerdering van onderdanen, als eene rechtmatige vergoeding van door hem aan de Duitsche Keizers en den *Bourgondischen Hertog* voorgeschoten en geleende gelden, als eene belooning van menigvuldig aan die Vorsten bewezene diensten ontvangen had. — Hy toch had het krachtigste van zijn leven in de dienst van deze zijne Leenheeren besteed, waaraan hy nog met genoeg in zijne zoogenaamde uiterste wil gedenkt, als aan eene naar eisch volbrachte plicht. — Wanneer nu deze man, zeg ik, zulk eene belangrijke aanwinst voor zich en zijne nakomelingen had gedaan, moest men noodwendig verwachten, dat hy ook alle pogingen in het werk gesteld zal hebben, om het verkregene te behouden. En de Vorst, die den eere naam van den *onverzaagde* niet ten onrechte droeg, kon wel niet anders dan zulke middelen daartoe beramen, die met schrander overleg gekozen en met wijzen raad bedacht waren, om ze met bedaarde voorzichtigheid ten uitvoer te brengen. Hadde hy al de fysieke krachten der *Friezen* verwonnen, hadde hy, door jaren lang en met vrucht in het harnasch geweest te zijn tegen de grootste Veldheeren zijner eeuw, eene krijgskennis opgedaan, waartegen de wel groote maar dikwijls onbesuisde dapperheid onzer Vaderen niet bestand was, nog had hy het kregel gemoed, zoo kitteloorig op

hunne onafhankelijkheid, te bekampen, en het leed gevaar, dat, al scheen dat vuur voor eene poos gedoofd, de geringste, wezenlijke of schijnbare aanleiding, even als een aanwakkerende wind, den onder de asche smeulenden vonk in eene verwoestende vlam zou doen veranderen, alles rondom zich vernielende. Tusschen twee klippen had hy door te zeilen, wilde hy eenmaal de gewenschte haven binnen varen, om de voordeelen van zijne overwinning te genieten, en die doortocht was zeer eng. Aan de eene zijde grimde hem de onwil en de hardnekkige balsturigheid tegen van hen, en zy waren verre weg de meesten, tegen wier wil hy het land was ingehaald; aan den anderen kant was het te verwachten, dat het geringere getal der *Friezen*, die hem tot hunne hulp hadden ingeroepen, verdelging en moord van hunne tegenstanders zouden begeeren tot loon voor hunne, jegens hunne landgenooten gepleegde, verradery. Dan als een ervaren stuurman wist hy te midden van deze hemelhooge rotsen den veiligen weg te vinden. Terwijl hy der eene party begunstigde, beleedigde hy de andere geenzins. Zoo iemand, dan was ALBRECHT in staat, en zou het hem hebben mogen gebeuren, de woedende partyzucht zoo niet dadelijk gestuit, althands in ontzacht gehouden te hebben. Het is niet het getuigenis zijner vrienden, maar dat zijner wederstrevers, hetwelk hiervan de duidelijkste blijken oplevert. Zijn zoon HENDRIK, anders, hetgeen niet te ontkenen schijnt, een deugdzaam mensch en zachtaartig van gemoed, niet begaafd met de ondervinding des rijperen leeftijds, stiet de hulk zijns gezachs te bersten tegen beide genoemde klippen. Toen hy by het vertrek zijns vaders het bewind in handen kreeg, en diens welberaamde ontwerpen ten uitvoer brengen zoude, leende hy te veel het oor aan de raadgevingen zijner vleiers, en verbitterde daardoor zoo zeer, dat hy vriend en vyand tegen zich het zwaard deed aangespen.

Dan nu ontwikkelde de vader eene macht, waartegen de dolste koenheid niet bestand was, en behield door be-
daarde voortvarendheid dat, wat door den zoon zoo zoo
op het punt stond van verloren te zijn geraakt. Ook na
het behalen van deze zege, gedurende de bekamping waar-
van het leven zijns beminden zoons op het spel stond,
wist hy zich te matigen, en gaf hy zich aan de gram-
schap, die in den hevig beledigden en fel geschokten va-
der, zoo ooit, verschonelijk zoude genoemd kunnen wor-
den, niet over. En ware het van den alwijzen Albestuurder
niet anders beschikt, door ALBRECHT kort na de behaalde
overwinning uit dit leven op te roepen, het was hem
gelukt, ik althands meen daaraan geheel niet te moeten
twijfelen, om de onstuimige gemoederen tot bedaren en
kalmte onderwerping te brengen. Iets, hetwelk zijnen
oudsten zoon, GEORGE, die, hoewel in verscheidene op-
zichten de voetstappen zijns vaders drukkende, en diens
wijze plannen voortzettende, nog te veel op zijnen broeder
HENDRIK geleek, nog niet mocht te beurt vallen, maar,
door hem voorbereid, niet vele jaren daarna aan Keizer
KAREL den V ten deele werd.

ALBRECHT van *Saxen* trachtte, gelijk een' goed' Vorst
betaamt, al dadelijk by zijne in bezit neming van het land,
orde en regelmaat in het bestuur daarvan te brengen.
» Hy vond goed, » zegt WINSEMIUS, » om de Keizerlijke
» rechten en de onderhouding van dezelve in trein te
» brengen, en wat daarmede niet overeenkomstig was af
» te schaffen.» Door orde en regelmaat, door goede be-
deeling van het recht en door eenen ieder veiligheid te
verschaffen in het genot van de goederen, hem door zijne
ouderen nagelaten, of door eigen vlijt zich aangeschaft,
meende hy het middel gevonden te hebben, — en wie
kan dit middel wraken, — om de driften, die kookten
als eene woedende zee, te doen bedaren, terwijl hy door

krachtbetoon de onwilligen in toom zocht te houden. Steeds in dienst van den Keizer, was hy als Maarschalk, als Ryks veldbeer meestentijds ten krijge en van zijne bezittingen verwijderd. Hy bestuurde dien ten gevolge zijne staten door Stadhouders, aan het hoofd van welken hy zijnen zoon GEORGE gesteld had, die door den Ryks-Kanzelier SIEGMOND PELUG werd bygestaan. Met dezen stond hy in onafgebroken briefwisseling, en het is inderdaad te bewonderen, hoe hy van alles, het geringste niet uitgezonderd, kennis droeg, en er niets buiten zijn weten ten uitvoer werd gebracht. Voor *Friesland*, zijne nieuw verworvene bezitting, werd ook dadelijk een Stadhouder benoemd, en deze herwaarts gezonden, om in des Hertogs plaats de teugels der regeering in handen te houden en de uitvoerder van zijne ontwerpen te zijn. Zoodra de Hertog zelf in het land gekomen en van *Harlingen*, *Bolsward*, *Sneek*, *Franeker* en *Leeuwarden* was gehuldigd, voegde hy den Stadhouder eenen *raad* toe, bestaande uit elf of twaalf Friezen, met den Kanzelier PELUG, van wien wy zoo even gewaagden, aan het hoofd. PELUG was, volgens de getuigenis van *Saxische* geschiedschrijvers, een man, die en door bekwaamheid en geleerdheid, en door menschlievendheid en bedaardheid, byzonder voor deze moeielijke taak was berekend, in welken lof ook de onzen, schoon niet tot de *Saxische* party behoorende, volmondig toestemmen. Naardien in de overeenkomst, tusschen den Hertog en de *Friezen* gesloten, de aanstelling van eenen dergelijken *raad* noch gevraagd, noch beloofd was, zoo was deze daad van den Vorst eene verrassing, die zeer ten goede werkte en by allen aangenaam was. Men zag daarin de billijkheid en mildheid van hem, en hoe hy het goede wilde. Het was deze *raad*, welker leden men met den naam van het *Hof* of het *Hof des Hertogs* bestempelde, aan welken het beleid van alle zaken,

de regeering des lands niet alleen, maar ook de uitoefening van het recht en de bescherming van ieders eigendom betreffende, werden toevertrouwd. Al aanstonds was dit *Hof* onledig met het uitschrijven van billijke wetten van belasting en het zich vormen tot eene rechtbank. In lateren tijd werd aan hetzelfde de behandeling van de zaken des bestuurs wel onttrokken, maar bleef het in het bezit van de uitspraak van het recht en werd alras dat vermaarde *Gerechtshof*, dat, op vaste grondslagen gebouwd, tot op den tijd der vernietiging van ons volksbestaan, meer dan twee eeuwen lang, den roem van strenge rechtvaardigheid heeft bewaard.

Het was deze orde en regelmaat van bestuur, welke aan eenen ieder het ongestoord genot verleende van zijne bezittingen. Te voren woedde de partyzucht in alle hare hevigheid, en had in krachten toenemende eenen haat opgewekt, die zich van geslacht tot geslacht voortplantede en niet te blusschen scheen. Edelen en de hun toegedane boeren en stedelingen leefden slechts om hunnen wederstrevers afbreuk te doen. Niet alleen haalde de onderliggende party van tijd tot tijd, om hare gezonkene macht op te beuren en te stijven, vreemde krijgsheden in het land, die vaak hunne bezoldiging zochten en vonden in roof en moord, aan weerloozen gepleegd; maar zelfs hadden vele Edelen voor zich een grooter of kleiner getal van knechten aangenomen en in bestendige dienst, die ja wel verdedigingshalve op hunne versterkte stinzen waren geplaatst, doch, helaas! al te dikwijls misbruikt werden, om den wrok hunner meesters op dier vyanden te koelen, ook dan, wanneer die vyanden, op gemaakte verbindtenissen en verzoeningen steunende, en op het gegeven woord vertrouwend, hunne bezittingen aan de algemeene veiligheid overlieten, en afwezig waren. In der daad de macht van eene menigte kleine dwingelanden, die alleenlijk

het recht uitoefenden door hun wel gewet zwaard, kon niet anders gefnuikt worden, dan door eene hun allen overwegende macht. En de man, die aan deze regeering-loosheid een einde maakte was ALBRECHT van *Saxen*.

Ziet daar dan, Mijne Heeren! hetgeen ik den grondslag van onze vryheid noemde. Dezen hebben wy te danken aan de overheersching van ALBRECHT van *Saxen*, en niet dezen alleen, maar zy verschafte ons ook eene *betere beveiliging tegen de zee*. Ofschoon onze voorvaderen al van de vroegste tijden, door den nood gedrongen, geleerd hadden door het opwerpen van dijken en dammen zich tegen de woede der zee te beschermen, en de kunst van zeeweeringen daar te stellen, in de vijftiende eeuw reeds tot eene aanmerkelijke hoogte was geklommen, zoo bewijzen toch de menigvuldige overstromingen, welke in die eeuw voorvielen, hoe veel er hierin nog te vorderen was. Wel trachteden de kloosters hunne aan zee gelegen landeryen te behouden, gelijk ook andere eigenaren, maar men werkte nog niet zoo eendrachtelijk als tot dusdanige bezigheden behoort, en ook had de noodlottige tweespalt eenen ongunstigen invloed op deze zoo noodzakelijke bemoeiingen. In 1421 had de hevige *St. Elisabeths* vloed, die zoovele duizende menschen van het leven beroofde, en den geheelen *Zuid-Hollandschen waard* deed verdwijnen, de dijken in *Friesland* weggeslagen en de waterkeeringen vernield. De herstelling hiervan was echter zoo weinig van kracht, dat reeds na verloop van drie jaren, weder telken jare zesmaal achtereen min of meer belangrijke overstromingen plaats grepen en noch achtmalen in die eeuw de zee harer woede den teugel vierde. De laatste vloed viel voor in 1497. De aandacht der *Saxische* regeering was er ook dadelijk op gericht, om deze vernielingen te keer te gaan. Zy gaf door hare verordeningen den eersten stoot tot het beter in orde brengen van binnen-

en buitendijken, sluizen en zeeweeringen, en ging dit al soms met geweld en dwang gepaard, duidelijk is het, dat men hier *dwong tot het goed*, en dat men naderhand, toen ten tijde van GEORGE, die zijns vaders voetspoor volgde, de overstromingen in getal afnamen, hem zegenen moest, wiens hand zoo krachtdadig het zijne tot dit nuttig werk gedaan had.

Maar ook *vermeerdering van vruchtbare landeryen* was een gevolg van ALBRECHTS *overheersching*.

Niet in alle eeuwen hadden de landen, welke aan de zee gelegen zijn, dezelfde gedaante; zoo ook niet de plek gronds, welken wy bewonen. De machtige hoofdstof, die het vaste land omgeeft, rukt hier af, wat zy elders aanwerpt; en wanneer de anders zwakke mensch, die verre beneden de krachten der natuur, en die van velen der redelooze dieren dezer aarde is, niet het overwicht van zijn verstand bepaalt, door zich tegen de woedende zee te verzetten en aan haar geweld den breidel in den mond te werpen, zullen natuurlijk de kustlanden geheel anders van vorm zijn, dan zy voor eeuwen waren. Zoo is het dan niet alleen waarschijnlijk, maar genoegzaam zeker, dat eene niet onbelangrijke golf of inham der *Noordzee* ons *Friesland* voorheen binnenstroomde, en geheel *Oostergoo* van *Westergoo* scheidde, terwijl tusschen *Noord-Holland*, nog *West-Friesland* genoemd, en dit *Friesland*, voor het meerendeel zich vast land bevond. Dit laatste vast land is door de macht der baren tot eenen grooten inham gevormd geworden, thands de *Zuider-Zee* geheeten, daar de eerstgenoemde golf, de *Middel-Zee*, door aanvoering van slib, dat in grootere mate instroomde, dan het weder terug vloeide, in vruchtbaar land allengskens veranderde. Van deze aanwinst van vruchtbaren grond maakten de naastbygelegen eigenaars zich volgaarne meester, en de *Middel-Zee*, die in de dertiende eeuw nog daar was, bestond in

de vijftiende niet meer. Hare wijde mond, tusschen *Bar-radeel*, *Menaldumadeel*, *Leeuwarderadeel* en *Ferwerderadeel*, was nog aanwezig, of lag althands, gelijk men het noemt, voor ebbe en vloed. Doch ook de ruimte, tusschen deze Grietenyen gelegen, vervormde zich met rassche schreden tot vaster en vaster land. De *Friezen*, toen ter tijd aan hunne hevige driften te veel gehoor gevende, vergaten en verwaarloosden de rijke gifte, die de Natuur hun schonk, ten minste de ongelukkige tweedracht belettede hen om van landswege deze aanwinst ten algemeenen buite zich toe te eigenen, slechts de kloosters *Mariengarde* in *Ferwerderadeel*, en die van *Lidlum* en *Anjum* palmten van tijd tot tijd in. Was het wonder, dat ALBRECHT van *Saxen*, die genoegzaam getoond had, hoe hy voor vermeerdering van bezitting geheel niet onverschillig was, dat, wat de Oceaan hem toevoegde, met gretige handen aannam, en zoodra hy met de gesteldheid des lands eenigzins bekend was, de gepaste middelen bezigde, om het gewonnene te behouden? door de lotgevallen zijns levens duidelijk geleerd hebbende, dat de kunst van te verkrijgen verre in moeielijkheid der kunst van te behouden achterstaat, en dat de laatste, althands wanneer het verkrijgen met zoo weinig moeite gepaard gaat, gelijk hier het geval was, veel grootere zorgen vereischt. Ik zeide daar hem toevoegde. Men versta my wel! Ik zal my hier niet in eene twist begeven, die buiten het grondgebied mijner beperkte kundigheden ligt, met der zake ervarene, beter tot beslissing van het verschil in staat zijnde mannen, en het *recht van eigendom* willen bepalen, dat dikwijls zoo moeielijk te bepalen is. Natuurlijk is het, dat, wat ons door hoogere macht ontnomen wordt, ons ten verlies gedijs, en wat de zee ons ontrukkt, door ons gemist moet worden. Even zoo zou men ook, mijns oordeels, het omgekeerde als een natuurlijk recht kunnen

beschouwen en wat de zee ons geeft, als geoorloofde buit mogen en moeten verklaren. Was evenwel datgeen, wat hooger macht ons aanbrengt, reeds voorheen het eigendom eens anders, dan moet noodwendig dit tot den vorigen bezitter terug keeren. Als nu ALBRECHT meende, en hoe kon hy anders denken, dat het gebied, hetwelk hy of overwonnen had, of hetwelk men hem had afgestaan, het zijne was, en dat de inwoners van hetzelfde slechts leenbezitters waren, dan moest hy by gevolg in datgeen, wat de Natuur als het ware uit het niet aan zijn gebied aanhechte, het zijne en niet dat van zijne leenmannen zien. Zijn voorslag aan EDSARD, Graaf van *Oost-Friesland*, om hem als zijnen leenheer aan te nemen, waartoe deze verre van genegen was, het later voorstel van zijnen zoon GEORGE aan de *Friesche* Edelen over het leenmanschap, dat insgelijks afspiong, en de werkelijke beleening van de familie HEMMEMA met *Nye-fenne*, bewijzen klaar hoe de Hertog over het eigendom van zijne onderhoorigen moet gedacht hebben. ALBRECHT dan, hetzy te recht, hetzy te onrecht, geloofde dat deze gave der zee hem toekwam, en bediende zich daarom van de gepaste middelen, om van dit geschenk een behoorlijk gebruik te maken, en er de meest mogelijke vruchten van te trekken.

Hy bezoekt kort na zijne aankomst alhier het *Bildt*, neemt in oogenschouw, hoedanig het zich bevindt, en hoewel dan ook zonder toestemming van *Oostergoo* en *Westergoo*, verklaart het als domein, of eigendom des lands, of liever als zijn eigendom. Hy laat het daarop meten, en stelt zelfs hen, die op gedeelten er van recht meenden te hebben, te vreden, door aan sommige kerken en partikulieren vergoeding in geld te geven, aan anderen eene jaarlijksche uitkeering toe te zeggen, terwijl nog anderen hunne aanspraak bleven behouden (³).

(³) *Charterb.*, II. 8.

Is het dan al waar, dat dit door ALBRECHT uit zucht tot vermeerdering van land en inkomsten geschied is, het is tevens onwedersprekelijk, dat hy, door met kracht zich deze rijke landaanwinning aan te trekken, in hetwelk hem beide zijne zonen gevolgd zijn, ons Vaderland eene belangrijke dienst heeft bewezen, daar wy aan hem voor het meerendeel het bezit van die vruchtbare grieteny hebben te danken.

Zoo zagen wy dan weder, Mijne Heeren! in de lotgevallen van onze Voorvaderen, hoe de beschikkingen van den Almachtigen Wereld-bestuurder niet altijd der menschen beschikkingen zijn, maar toch eene gewenschte uitkomst opleveren. Moge deze mijne kunsteloze beschouwing ons tot een spoorslag verstrekken, om op Hem te vertrouwen, ook dan, wanneer het verschiet donker wordt en de toekomst zich in zwarte wolken verbergt. Niet, dat wy met over elkander geslagen handen moeten blijven stil zitten, o neen! steeken wy die handen uit de mouw en slaan wy haar aan het werk, en trachten wy de geschiktste middelen te beramen tot verbetering van onzen toestand, wanneer deze ons beklagenswaardig voorkomt; maar worden onze wel gemeende pogingen telkens verijdeld, blijven wy dan vasthouden aan het onverwrikbaar geloof, dat God het alles ten goede schikken kan en zal!

Ik heb gezegd!

BOEK